

Да „откриће“ савремене породице и „боље“ позиционирање жене у њој, али и у широј друштвеној заједници није представљало крај већ почетак решавања новог „корпуса“ проблема на релацији појединац – друштво, показала је Вера Гудац Додић, ауторка другог дела књиге под називом: *Жена и трансформација породице у другој половини двадесетог века*. Крећући се у распону од законских решења усвојених непосредно по окончању Другог светског рата, која су жену изједначила са мушкарцем и самим тим је „померила“ са доњих спратова историје ка врху, преко недовршене али сасвим сигурно модернизације без преседана која се одиграла у Србији и Југославији после 1945. године, до данашњих дана, Вера Гудац је показала да свака студија рода захтева излазак из Феврове „куле од слоноваче“ тј. прошлости и „урањање“ у најскривеније делове садашњости. Позајмљујући методологију истраживања из историји сродних наука, као што су социологија и политикологија, Вера Гудац Додић је показала да се у историјском смислу исходи „кратког“ двадесетог века најбоље виде када се анализирају институције брака и развода, једнородитељске породице, рад у породичном домаћинству и на крају, насиље у породици и у браку.

Иако им бављење женским питањем у 20. веку не представља непознаницу, Момчило Исић и Вера Гудац Доић су „једногласно“ написали изузетну књигу. Она плени методом, али и садржајем. Књига ауторског тандема Исић – Гудац Додић представља историју 20. века у правом смислу те речи. Иако „ускрађује“ љубитеље догађајне и политичке историје, она је више од политике. Она је нова перспектива јер све смене мира и рата, промене режима, идеолошких и других матрица посматра из угла „оне“ која се током читавог 20. века борила за излазак из сопствене окућнице. Њен 20. век није могао бити дужи. Он још траје.

Мр Сања ПЕТРОВИЋ ТОДОСИЈЕВИЋ

Алексеј Ј. Тимофејев,
*Руси и Други светски рат у Југославији: Утицај СССР-а и
руских емиграната на догађаје у Југославији 1941–1945,*
ИНИС, Београд, 2011, стр. 464.

Распад СССР-а и пад комунизма у земљама централне, источне и југоситочне Европе условио је осим драматичних политичких, економских и друштвених промена и ревизију историографских достигнућа на пољу истраживања односа између тих народа и држава и Совјетског Савеза у периоду Другог светског рата. Званичне историографије држава реалног социјализма су у периоду до 1991. године биле усмерене на глорификацију улоге СССР-а и Црвене армије у процесу ослобађања од нацистичких окупатора и успостављања народних демократија. Са демократским променама и народним револуцијама та улога се променила, у одређеним случајевима чак у потпуности преокренула, па се може помислити да је у неким државама које су другу половину 20. века провеле из гвоздене завесе академска и стручна јавност готово у потпуности посвећена задатку да од некадашњих ослободилаца направи црне ђаволе и окупаторе. Српски историчари, као и њихове колеге из бивших комунистичких земаља, у последњих двадесетак година пре-

испитују закључке до којих је дошла историјска наука, али ревизија у Србији нема исти карактер као што има у Пољској, Мађарској, Летонији, Литванији и сличним земљама. Јер карактер југословенско-совјетских односа био је другачији и много динамичнији, па је и политичка клима у Југославији у одређеним периодима омогућавала историчарима да буду знатно критичнији у тумачењу односа са СССР-ом. У сваком случају, нови приступ проблематици био је потребан, ако ни због чега другог онда због два битна разлога – више није постојао идеолошки и политички надзор над резултатима историографских истраживања и, још важније, јавности су постали доступни многобројни извори, како совјетски тако и они настали у политичкој емиграцији, и српској и руској.

Задатак да на систематичан, јасан и свестран начин приступи истраживању односа између СССР-а и актера ратних збивања на простору Србије, али и историји руских антикомунистичких снага и организација које су деловале у Југославији, на себе је преузео др Алексеј Ј. Тимофејев, научни сарадник у Институту за новију историју Србије. Резултате својих обимних и студиозних истраживања презентовао је српској и руској научној јавности у монографији Алексеј Ј. Тимофејев, Руси и Други светски рат у Југославији: Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941–1945, Београд 2011. Монографију је објавио ИНИС, уз финансијску помоћ Министарства науке и заштите животне средине Републике Србије.

Монографија Руси и Други светски рат у Југославији: Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941–1945. започиње предговором аутора у којем др Тимофејев даје основне карактеристике војног сукоба на територији Југославије у периоду од 1941. до 1945. године квалификујући га истовремено као рат за ослобођење од нацистичке и фашистичке окупације, али и као грађански рат између завађених југословенских народа и идеолошки острашћених фракција унутар српског националног корпуса. У предговору је такође указано на позиционирање југословенских догађаја из Другог светског рата у главним токовима домаће и светске историографије.

Прво поглавље (стр. 25–107) читаоцу пружа увид у деловање руске емиграције у Краљевини Југославији пре рата и за време рата. Детаљно су описане установе, обичаји и организације југословенских Руса, њихов друштвени живот, као и њихови политички ставови који су били у највећој мери обележени конзервативизмом и антикомунизмом. Управо је политичка линија на којој је већина Руса у Југославији стајала у предратном периоду, линија готово патолошке мржње према комунизму и Совјетској Русији, условила да од лојалне мањинске заједнице захвалне југословенској држави и српском народу постане инструмент у рукама нацистичких окупатора, спремна да и војно помогне немачким војним јединицама у гушењу устанка и одржавању мира у Србији.

У другом поглављу (стр. 107–155), које је организационо подељено на две веће целине, колега Тимофејев анализира феномен колаборационизма совјетских грађана, политичке покрете и војне формације настале после напада Немачке на СССР и њихово учешће у ратним дејствима на источном фронту, а касније од почетка немачке дефанзиве и совјетске офанзиве, и на другим европским фронтovima, па и на фронтovima у Југославији. Између осталих, закључак аутора је да је лојалност СССР-у великог дела популације ове земље била најблаже речено климава, да два-

десетогодишња идеолошка индоктринација није била потпуно успешна и да су војне и обавештајне структуре Рајха успеле да привуку на своју страну огроман број руских антикомуниста, Козака, литванских, летонских, естонских, украјинских и кавкаских националиста и сепаратиста, туркменских племена из централне Азије, да их војно организују, наоружају и упуте да ратују против својих саплеменника и сународника. Обећање националног ослобођења и антикомунистичке борбе је под стег нацистичке Немачке окупило готово један милион бивших грађана СССР-а. Други део другог поглавља прати ове војне формације и њихове борбе на југословенском ратишту, све до 1945. године, краја рата и коначног пораза. Аутор даје посебно занимљив опис битке код Питомаче у Подравини из децембра 1944. године, када су се директно сукобиле јединице Црвене армије и Козаци, која је у руској историографији, како аутор наводи, позната и под називом „Последња битка грађанског рата“.

Треће поглавље (стр. 155–205) говори о улози СССР-а у организацији партизанског устанка у Југославији. Даје се широка теоријска анализа концепта партизанског ратовања и рад совјетских војних и обавештајних структура на усавршавању герилских и диверзантских техника и тактика. Наглашава се улога Коминтерне у обуци југословенских кадрова методама партизанског ратовања и практично деловање обучених диверзаната (односно практично усавршавање стечених знања) у Шпанији у периоду од 1936. до 1939. године, наравно под будним оком совјетских официра. Практичну школу шпанског грађанског рата прошло је много југословенских комуниста, који су били, захваљујући стеченом знању и вештинама, организатори партизанског устанка у окупираној Југославији.

У четвртом поглављу (стр. 205–409) Алексеј Тимофејев се фокусира на сам рат у Југославији и утицај Совјетског савеза на његов ток. Посебан простор се даје пребацивању искусних кадрова обучених у СССР-у и каљених у Шпанији у Југославију, консолидацију и милитаризацију КПЈ у складу са инструкцијама КИ, усмеравање деловања КПЈ у складу са совјетском спољном политиком. Други део четвртог поглавља се односи на компликоване политичке односе између Краљевине Југославије и СССР-а уочи почетка рата, успостављање дипломатских односа и очајнички покушаји југословенске владе да се приближи СССР-у пошто је одбачен Тројни пакт. Званични односи између Југославије, односно избегличке владе и СССР-а су поново успостављени по нападу Немачке на СССР, па је чак постојало и интересовање совјетске стране да дође до интеграције оба устаничка покрета у Југославији, како би се на Балкану отворио озбиљнији фронт и тако растеретила одбрана земље. У том правцу је постојало и интересовање Совјета да се успостави контакт са припадницима ЈВуО. Ипак, пошто је немачка офанзива на Стаљинград пропала, а Совјети кренули у контраофанзиву, постало је јасно да ће Стаљин убудуће форсирати идеолошки близак партизански покрет. Истовремено, Енглези се окрећу партизанима пошто војно-обавештајне мисије константују готово апсолутну пасивност ЈВуО према Немцима. Последњи део монографије обрађује контакте између припадника НОП-а и СССР-а, од почетака устанка до слања совјетске војне мисије предвођене генералом Корњејевим у Југославију и његовог сусрета са Титом. Описује се и совјетска политичка и дипломатска активност усмерена на легализацији новоформиране партизанске власти и покушаји да се приволе пред-

ставници владе у избеглиштву да прихвате стање на терену. Даје се детаљан опис војних операција Црвене армије у Југославији у јесен и зиму 1944. године, ослобођење Београда, садејство совјетских и југословенских партизанских трупа, као и импресије које су једни о другима стекли становници Србије и совјетски војници. На крају монографије се налазе фотографије, индекс скраћеница, извори и литература и индекс личних имена.

Монографија Руси и Други светски рат у Југославији: Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941–1945. поштованог колеге Алексеја Тимофејева представља огроман историографски подухват. О обиму посла са којим се др Тимофејев ухватио у коштац најбоље говори податак да је за израду ове монографије аутор истраживао чак 18 архивских фондова у Србији, Русији и САД, прегледао више од 60 збирки објављених докумената, анализирао 160 различитих мемоара и успомена и консултовао више од 380 монографија и чланака на српском, руском, енглеском и немачком језику. Управо преглед коришћене литературе и квалитативна анализа исте представља једно од највећих богатстава ове монографије, основу и полазиште за сваког истраживача који жели да се упусти у истраживање односа СССР-а и Југославије. Велика драгоценост је и посредан увид у архивске фондове Руске федерације, без којих није могућа објективна анализа совјетског учешћа у ратним збивањима у Југославији, на шта се многи ранији историчари просто нису обазирали. Књига доктора Тимофејева представља велики корак напред српске историографије, јер је аутор успео да се ограда од идеолошке заслепљености ранијег периода и актуелне ревизионистичке острашћености, да створи дело базирано искључиво на анализи бројних и разноврсних извора и здраворазумском тумачењу података из истих.

Дејан ЗЕЦ